

Komentaras

2015 09 24

Kodėl Lietuvoje pieno supirkimo kainos žemiausios ES?

Šią savaitę Vilniuje vyksta Pasaulinis pieno forumas, kuriame teko plataus geografinio spektro auditorijai pristatyti Lietuvos pieno pridėtinės vertės grandinės situaciją, problemas bei perspektyvas. **Daugeliui svečių buvo nesuvokiama, kaip Lietuvos ūkininkai išgyvena tokių žemų pieno supirkimo kainų tragediją?**

Iš tikrųjų, vertinant ES valstybių rikiuotes pagal žaliavinio pieno supirkimo kainą, Lietuvos būklė tikrai atrodo apgailėtina. Rugsėjo mėnesio duomenimis, už pieno kilogramą buvo mokama vidutiniškai 19 ct – tai žemiausias lygis nuo 2009-ųjų ir paskutinė vieta tarp ES šalių. Tuo tarpu vidutiniškai ES žaliavinio pieno kilogramas kainavo 29 ct, arba pusantro karto daugiau, nei Lietuvoje.

Tiesa, kainas žemyn spaudžia nemažai objektyvių priežasčių: prarasta Rusijos rinka, po embargo Europoje atsiradęs pieno produkcijos perteklius, dėl to išaugusi konkurencija, panaikintos pieno gamybos kvotos ir pan. Šios priežastys daugiau ar mažiau veikia visas ES valstybes, tiesa, Lietuva – tarp labiausiai nukentėjusių tiek dėl reikšmingo pieno pridėtinės vertės grandinės svorio maisto sektoriuje, tiek dėl buvusios itin didelės priklausomybės nuo Rusijos.

Vis tik kartinė žemų žaliavinio pieno supirkimo kainų priežastis – struktūriniuose gniaužtuose strigusį neefektyvi sąveika tarp pieno ūkių ir pieno perdirbėjų. Pieno perdirbimo sektoriuje vyrauja Baltijos šalių mastu stambios, didelę produkcijos dalį eksportuojančios įmonės, įrodžiusios ne kartą, kad gali konkuruoti tarptautinėje arenoje, ar mobilizuotis išorinių iššūkių akivaizdoje.

Tiesa, analizuojant mažmeninės pieno kainos struktūros pagal pridėtinės vertės narelius dinamiką, matosi, kad embargo iššūkį perdirbėjams pavyko įveikti ne tik sukauptų finansinių „lašinukų“ dėka, bet ir numynus žaliavinio pieno supirkimo kainą. Tačiau rinkos sąlygomis kitaip ir būti negali – į pilną orientuotas verslas turi veikti efektyviai ir labdarai čia vietos nėra.

Problemų ieškoti ir jas operatyviai spręsti reikia kitoje barikadų pusėje – pienininkystės sektoriuje. Esminė jų – Lietuvoje vyrauja itin smulkūs pieno ūkiai. Eurostat duomenimis, viename ūkyje Lietuvoje yra vidutiniškai 5 pieninės karvės. Tai antras prasčiausias rezultatas ES, lenkiame tik Rumuniją. Ženkliai atsiliekame ne tik nuo pažangiųjų valstybių, kuriose pieno ūkiai žymiai stambesni (pvz. Danijoje – 134 karvės, Nyderlanduose – 83, JK – 78 ir pan.), bet ir Centrinės Rytų Europos šalių. Šiame kontekste vėlgi galime su pavydu žvalgytis į kaimynus, nes, pavyzdžiui, Estijoje vidutinio pieno ūkio dydis yra toks pats, kaip ES vidurkis (38 karvės).

Kad pieno gamybos rinka nėra efektyvi rodi ir tai, kad tik 11 proc. visų žaliavinio pieno gamintojų į rinką patiekia net 69 proc. viso šalyje pagaminto pieno, tuo tarpu 71 proc. pienininkų – tik 16 proc. Akivaizdu, kad didžioji dalis pieno gamintojų negali pasiekti masto ekonomijos, neturi finansinių išteklių investicijoms į proceso bei produkto inovacijas, dėl to negalime pasidžiaugti nei kokybiniais, nei kiekybiniais žaliavinio pieno rodikliais ir pagal juos šliejamės prie ES autsailerių.

Tad visai nenuostabu, kad tarp tokių netolygių jėgų rinkoje lygiaverčio dialogo būti negali. Smulkūs pieno gamybos ūkiai yra priversti susitaikyti su jiems diktuojama kaina. Jie neturi derybinės ir rinkos galios šios situacijos keisti, nes kooperuotis vis nesiseka, o koncentracijos procesai nepalankiomis sąlygomis dažniausiai užtrunka ilgai.

Ir rinkos reguliavimo priemonės, įskaitant tiesioginę paramą bei išmokas, šiuo atveju pačios problemos nesprendžia, o tik kosmetiškai glaisto pasekmes. Bandant apginti silpnesnįjį, gilyn stumiamas neefektyvumo pleištas – tokia pieno gamintojų rinkos struktūra neefektyvi, ilguoju laikotarpiu pasmerkta.

Koks būtų sprendimas? Vienareikšmiškai – skatinti žaliavinio pieno gamybos sektoriaus struktūrinius pokyčius. Kodėl gi nepasekus Vakarų šalių, ar netgi Estijos sėkmės keliu? Toje šalyje pragmatizmas ir lakoniški efektyvumo kriterijai ne kartą atsipirko ir leidžia į mus žvelgti iš aukšto. Tuo tarpu Lietuvoje aktyvesnės iniciatyvos užgožiamos pokyčių bijančių sovietinės ideologijos griuvėsių įsitvėrusių skeptikų baltame triukšme ir į žemės ūkį vis dar žvelgiama kaip į labdaros projektą, o ne lygiavertį pilną generuojantį verslą.

Indrė Genytė-Pikčienė

Vyriausioji analitikė

Ekonominių tyrimų departamentas | Rinkų tarnyba

+370 620 78373